

УДК 351.861

В. С. Нікіфоренко,
здобувач, Науково-дослідний інститут Державної прикордонної служби України

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТА ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

V. Nikiforenko,
Applicant for PhD, Scientific-Research Institute of the State Border Guard Service of Ukraine

GLOBAL EXPERIENCE IMPLEMENTING SECURITY POLICY IN THE SPHERE OF PROTECTION OF STATE BORDER

У статті зазначено, що питання забезпечення захисту та охорони державного кордону є ключовим принципом у загальному контексті світового порядку та характеру міжнародних відносин і загального миру, забезпеченню міжнародної безпеки. Наголошено, що сьгоднішні транс-кордонні (військові) конфлікти та нові "гібридні війни", численні загрози прикордонній безпеці, зокрема переміщення через державні кордони зброї масового ураження, ядерних технологій, міжнародний тероризм, транскордонна організована злочинність, незаконна міграція та контрабанда зумовлюють всю світову спільноту до пошуку та запровадження нових ефективних механізмів реалізації політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки. Розкрито особливості реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону.

The article stated that the issue of providing protection and protection of the state border is a key principle in the General context of the world order and the nature of international relations and world peace, international security. Noted that the current cross-border (military) conflicts and new "hybrid war", numerous threats to border security, in particular the movement across borders of weapons of mass destruction, nuclear technologies, international terrorism, cross-border organized crime, illegal migration and smuggling predetermine the entire world community to the search for and introduction of new effective mechanisms of policy implementation in the sphere of border security. The features implementing security policy in the sphere of protection of the state border.

Ключові слова: світовий досвід, механізми реалізації політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки, національна безпека, прикордонна безпека, російсько-терористична агресія.

Key words: global experience, the mechanisms of policy implementation in the field of border security, national security, border security, the Russian-terrorist aggression.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За минулі історичні часи державні кордони між різними країнами світу, як правило, було встановлено в межах природних, історичних, іноді етнічних кордонів, так і за результатами військових протистоянь. Зазначимо, що сучасні державні кордони окреслюють територіальну цілісність кожної держави світу, вони є важливою складовою суверенітету, територіальної цілісності, а також гарантією миру та співробітництва між державами.

Встановлено, що питання забезпечення захисту та охорони державного кордону є ключовим принципом у загальному контексті світового порядку та характеру міжнародних відносин і загального миру, забезпеченню міжнародної безпеки. Ці принципи закріплені в Статуті ООН і покликані стабілізувати міжнародні відносини та врегулювати різноманітні військові конфлікти, обмежуючи їх певними нормативними рамками. Вони визнані усіма державами і на них ґрунтуються всі документи, що фіксують міжнародні угоди і домовленості. Також вони не можуть бути скасовані державами в односторонньому порядку або за угодою.

До основних принципів відносяться: принцип суверенної рівності держав: кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників міжнародних відносин, тобто їх право в межах власної території здійснювати державну

владу без якого-небудь втручання з боку інших держав; принцип незастосування сили і загрози силою, який означає, що всі держави повинні стримуватися в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її вживання проти територіальної недоторканості і політичної незалежності будь-якої держави; принцип непорушності державних кордонів, який зводиться до трьох елементів: визнання вже існуючих кордонів, відмова від яких-небудь територіальних претензій зараз і в майбутньому, відмова від будь-яких інших посягань на кордони; принцип територіальної цілісності держави свідчить, що держави повинні утримуватися від будь-яких дій, направлених на порушення національної єдності і територіальної цілісності будь-якої іншої держави, територія держави не має бути об'єктом придбання іншим держави в результаті загрози силою або її вживання; принцип самовизначення народів і націй декларує безумовну пошану права кожного народу вільно вибирати дороги і форми свого розвитку; принцип співпраці свідчить, що держави зобов'язані здійснювати міжнародну співпрацю в дозволі міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, а також повинні підтримувати міжнародний світ і безпеку [1].

Але сьгоднішні транскордонні (військові) конфлікти та нові "гібридні війни", численні загрози прикордонній без-

пеці, зокрема переміщення через державні кордони зброї масового ураження, ядерних технологій, міжнародний тероризм, транскордонна організована злочинність, незаконна міграція та контрабанда зумовлюють всю світову спільноту до пошуку та запровадження нових ефективних механізмів реалізації політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідженню питань забезпечення національної безпеки України у сфері захисту та охорони державного кордону присвячені наукові праці: О.А. Бінковського, І.С. Катеренчука, В.А. Кириленка, М.М. Литвина, А.В. Махнюка, О.Г. Мельникова, В.Ю. Мишаковського, ВО. Назаренка, Б.М. Олексієнка, В.К. Плешка, В.М. Серватюка, А.С. Сіцинського, П.А. Шишоліна та ін.

Водночас при всіх обсягах та важливості проведених наукових досліджень питань забезпечення національної безпеки у цій сфері загалом, окремі її аспекти щодо аналізу світового досвіду реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону залишаються вивченими недостатньо і потребують подальших наукових досліджень з урахуванням нових загроз у прикордонній сфері, зокрема російсько-терористичної агресії Російської Федерації проти України.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — провести аналіз світового досвіду реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону у контексті можливості його використання в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз світового досвіду реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону дає підстави стверджувати, що її пріоритетним завданням є забезпечення територіальної недоторканості і непорушності державних кордонів шляхом: недопущення незаконної зміни проходження лінії державного кордону на місцевості, протидія територіальним претензіям з боку сусідніх держав; організації захисту та охорони державного кордону наявними дипломатичними заходами або (правоохоронними, військовими) силами і засобами; попередження та протидії транскордонній організованій злочинності, насамперед міжнародному тероризму, незаконній міграції, контрабанді зброї і боєприпасів; захисту населення прикордонних регіонів від злочинів транскордонної спрямованості та ін.

На сьогоднішній день у світі існують декілька видів безпекових заходів забезпечення захисту та охорони державного кордону, зокрема до них можна віднести заходи що здійснюються: тільки військовими (правоохоронними) силами і засобами однією із держав; спільними зусиллями із суміжними державами; наднаціональним органом з питань забезпечення прикордонної безпеки.

Отже, охарактеризуємо безпекові заходи щодо забезпечення захисту та охорони державного кордону більш докладніше.

З'ясовано характерні особливості реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки військовими (правоохоронними) силами та засобами, яка здійснюється деякими державами світу в умовах військової інтервенції з боку суміжних держав, або безпосередньої загрози такої інтервенції що передбачає: забезпечення постійної бойової готовності до захисту та охорони державного кордону від раптового збройного вторгнення суміжної держави; використання оперативних, розвідувальних, контррозвідувальних та інших спеціальних заходів; забезпечення значної військової присутності у прикордонних регіонах із суміжними державами; створення потужної розгалуженої мережі системи інженерно-технічних споруд та загорож, мінування частини державного кордону.

Встановлено, що ці безпекові заходи щодо забезпечення захисту та охорони державного кордону декларують у своїх оборонних доктринах значна кількість країн світу, зокрема Індія, Саудівська Аравія, Пакистан, Північна Корея та Ізраїль.

Цікавим, на нашу думку, прикладом реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки військовими силами та засобами є захист та охорона спільної ділянки державного кордону Північної Кореї із Південною Кореєю, який на сьогодні є найбільшим охороняним кордоном у світі, укріпленого з обох сторін, 248-кілометровою лінією розмежування між Північною і Південною Кореєю, де зосереджено близько 2 млн військовослужбовців. Досі кордон між двома Кореями залишається майже нездоланою перешкодою для будь-якої неконтрольованої взаємодії суміжних держав.

Таким чином, реалізація політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки військовими (правоохоронними) силами та засобами є комплексом режимних, оперативних, військових, інженерно-технічних та спеціальних заходів, що спрямовуються державами на забезпечення постійної бойової готовності військових підрозділів для захисту та охорони державного кордону, створення розгалуженої системи інженерних споруд та загорож з метою захисту суверенітету та територіальної цілісності [4].

Тепер необхідно розкрити особливості реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки спільними зусиллями із суміжними державами, що передбачають: впровадження із суміжними державами комплексу правових, політичних, дипломатичних та інших спеціальних заходів для забезпечення надійної охорони та захисту спільної ділянки державного кордону; здійснення спільного прикордонно-митного контролю, розбудова пунктів пропуску та прикордонної інфраструктури; створення із суміжними державами єдиної системи попередження щодо нейтралізації злочинів транскордонної спрямованості; забезпечення ритмічного функціонування пунктів пропуску та комфортного перетинання спільного державного кордону та ін.

Найбільш характерним прикладом реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки спільними зусиллями із суміжними державами є захист та охорона сухопутної ділянки спільного державного кордону між Сполученими Штатами Америки та Канадою, що має найбільшу протяжність у світі — 8900 км. Вона здійснюється на підставі спільної системи прикордонного контролю над транскордонними потоками, яка була створена на підставі Декларації щодо "розового" кордону від 12 грудня 2001 р. [2], та передбачає організацію та координацію спільних зусиль між США та Канадою у питаннях: спільної охорони американсько-канадської сухопутної ділянки кордону (спільне патрулювання, прикордонно-митний контроль, оцінка ризиків щодо протиправної діяльності на кордоні); організації захисту прикордонних регіонів та спільного державного кордону від терористичних атак, незаконної міграції, контрабандної та іншої протиправної діяльності; здійснення діалогу щодо міграційних, візових та питань щодо надання притулку; організації контролю за перебуванням іноземців на територіях США та Канади; проведення спільних розслідувань щодо обставин порушень американсько-канадського державного кордону та ін.

Таким чином, реалізація політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки спільними зусиллями із суміжними державами є комплексом правових, політичних, дипломатичних та інших спеціальних заходів, що впроваджуються із суміжними державами для забезпечення надійної охорони та захисту спільної ділянки державного кордону, підтримання його режиму, здійснення спільно-

го прикордонно-митного контролю, розбудови пунктів пропуску та прикордонної інфраструктури, а також створення ефективної системи щодо протидії злочинам транскордонної спрямованості.

Також нами виявлено характерні особливості реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону що здійснюється наднаціональним органом з питань забезпечення прикордонної безпеки, зокрема здійснення переговорів у багатосторонньому форматі, та участь у процесі прийняття колективних рішень щодо захисту та охорони державних кордонів.

Наголошуємо, що саме багатосторонній формат є найбільш гарантованим механізмом реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону, та який передбачає: впровадження державами системних рішень в галузі управління із забезпечення безпеки зовнішніх кордонів країн-членів ЄС; гармонізація національних законодавств країн з питань прикордонної політики; забезпечення функціонування політичних, оперативних, безпекових, спеціальних та інших наднаціональних механізмів прикордонної політики з охорони зовнішнього кордону ЄС; впровадження єдиної прикордонної політики, правил та процедур охорони та захисту внутрішніх кордонів ЄС; створення спільного прикордонного простору шляхом забезпечення прикордонної безпеки на зовнішніх кордонах Європейського Союзу; проведення спільних міждержавних операцій з прикордонного контролю, імміграційного контролю та реадмісії осіб; скасування будь яких видів контролю на внутрішніх кордонів Євросоюзу; проведення системного аналізу ризиків та вжиття адекватних заходів із мінімізації протиправної діяльності на зовнішніх кордонах ЄС; організація проведення спільних розслідувань протиправної діяльності на кордонах ЄС; створення наднаціонального органу Європейського Союзу, що має компетенцію у питаннях управління оперативним співробітництвом із охорони зовнішнього кордону країн-членів Європейського Союзу.

Прикладом реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону країн ЄС є діяльність наднаціонального органу Європейського Союзу який має компетенцію у питаннях управління оперативним співробітництвом із охорони зовнішнього кордону країн-членів ЄС. Цим наднаціональним органом є Агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів ЄС (FRONTEX), яке створено Розпорядженням Ради Європейського Союзу від 26 жовтня 2004 р. № 2007/2004 [3].

Основними завданнями Агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів ЄС (FRONTEX) є:

- координація співробітництва між країнами-членами ЄС у справах управління зовнішнім кордоном;
- об'єднання зусиль країн ЄС в організації прикордонного контролю, а також контролю за дотриманням стандартів в облаштуванні зовнішнього кордону і несенням прикордонної служби;
- сприяння країнам-членам ЄС у підготовці спеціалістів прикордонної служби, встановлення єдиних стандартів підготовки з урахуванням обстановки на зовнішньому кордоні Європейського Союзу і тенденції його розвитку;
- сприяння країнам-членам Європейського Союзу в організації і проведенні спільних операцій з протидії незаконній міграції та іншій протиправній діяльності;
- надання допомоги країнам-членам Європейського Союзу в ситуаціях, які потребують загальної технічної і оперативної допомоги на зовнішніх кордонах;
- координація заходів з депортації із країн-членів Європейського Союзу незаконних мігрантів (питання реадмісії);
- організація співробітництва з прикордонними відомствами третіх країн [3].

Таким чином, реалізація політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону країн ЄС є комплексом правових, політичних, дипломатичних, правоохоронних заходів, що впроваджуються державами у багатосторонньому форматі на наднаціональному рівні щодо спільної охорони та оборони національних державних кордонів та зовнішнього кордону Європейського Союзу. Особливостями реалізації цієї політики безпеки є те, що кожна держава делегує свої права із захисту та охорони державного кордону наднаціональній структурі — Агентству з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів ЄС (FRONTEX), яке відповідає за оперативне співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів ЄС.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, що за результатами аналізу світового досвіду реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону, нами встановлено та охарактеризовано декілька видів безпекових заходів забезпечення захисту та охорони державного кордону, зокрема до них можна віднести заходи що здійснюються: тільки військовими (правоохоронними) силами і засобами однією із держав; спільними зусиллями із суміжними державами; наднаціональним органом з питань забезпечення прикордонної безпеки.

На теперішній час, в умовах російсько-терористичної агресії Російської Федерації проти України та анексії Криму, врахування світового досвіду забезпечення безпеки державних кордонів є актуальним завданням політики національної безпеки України у сфері безпеки державного кордону.

Перспективою подальших розвідок даної проблематики є, на наш погляд, дослідження питань забезпечення безпеки державного кордону Ізраїлю в умовах постійної терористичної агресії.

Література:

1. Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі від 1 серп. 1975 р. // Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XXXI. — М., 1977. — С. 544—589.
2. Декларації щодо "розумного" кордону між США і Канадою від 12 груд. 2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2616/74>
3. Довідка про Агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів ЄС (FRONTEX). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/activities/euroint/euroint_1.htm
4. Лисак П.П. Аналіз зарубіжного досвіду формування та реалізації прикордонної політики / П.П. Лисак // Інвестиції: практика та досвід. — 2014. — № 22. — С. 148—151.

References:

1. The final act of the conference on security and cooperation in Europe (1975), Moscow, Russia.
 2. Declaration regarding "reasonable" boundary between the United States and Canada (2001), available at: <http://vuzlib.com/content/view/2616/74> (Accessed 26 August 2015).
 3. Certificate of the Agency for the management of operational cooperation at the external borders of member countries of the EU (FRONTEX) (2006), available at: http://dpsu.gov.ua/ua/activities/euroint/euroint_1.htm (Accessed 27 August 2015).
 4. Lysak, P.P. (2014), "Analysis of foreign experience of formation and implementation of border policy", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 148—151.
- Стаття надійшла до редакції 29.08.2015 р.*